

**LIETUVOS RESPUBLIKOS DIDŽIAUSIŲ GALIMŲ DEGALŲ KAINŲ
VARTOTOJAMS NUSTATYMO MECHANIZMO ĮSTATYMO IR ENERGETIKOS
ĮSTATYMO NR. IX-884 8 IR 13¹ STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMO PROJEKTŲ
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymų projektų rengimą paskatinusios priežastys, parengtų projektų tikslai ir uždaviniai

Reikšmingai išaugus žaliavinės naftos ir degalų kainoms, kurias lėmė prasidėjęs karinis konfliktas Artimuosiuose Rytuose ir dėl jo sutrikęs tiekimas pasaulinėse rinkose, valstybei būtina imtis priemonių, kurios padėtų tam tikra dalimi suvaldyti išaugusias degalų kainas Lietuvos vartotojams.

Istoriškai, kai buvo krizinės situacijos Artimuosiuose Rytuose, – tiek 1973 m., tiek 1979 m., tiek 1990 m., tiek ir dabar, – padidėja infliacija, kurią lemia aukštesnės degalų kainos.

Esant priemonių poreikiui dėl reikšmingų krizinių situacijų, Lietuva jau turi labai veiksmingos patirties tiek iš 2020 m., tiek iš 2022 m. didinant žmonių pajamas, priimant verslo palaikymo priemones.

Vyriausybė jau priėmė pradinį sprendimą – dalinį naftos ir jos produktų valstybės atsargų panaudojimą. Dar anksčiau buvo akcizo dyzelinui augimo stabdymas (nuo 2026 m. sausio 1 d.).

Kiti Vyriausybės įgyvendinami sprendimai – kuro kainų viešinimo įrankis, biokuro pirkimo pakeitimai. Paskolos įmonių apyvartinėms lėšoms per ILTE, paskolos ūkininkų apyvartinėms lėšoms per ILTE, eksporto kredito garantijos per ILTE (tęstinai), alternatyvių energijos šaltinių skatinimo priemonės.

Vyriausybė (Finansų ministerija) teikia Akcizų įstatymo projektą, kuriuo siūloma laikinai sumažinti akcizų tarifo pastoviąją dalį įprastam dyzeliniam kurui ir žemės ūkyje naudojamam žymėtam dyzelinui.

Aktualu pastebėti dėl netiesioginių mokesčių mažinimo – kai jie didėja, įprastai atspindi kainoje vartotojams, o kai mažinami – nesant specialiųjų mechanizmų, nėra garantijos, kad kainoje vartotojams tai bus pilnai atspindėta.

2026 m. kovo mėnesį dėl Irano ir Hormūzo sąsiaurio blokados tarptautinės naftos kainos išaugo. Remiantis Lietuvos energetikos agentūros informacija laikotarpiu nuo 2026-02-23 iki 2026-03-23, benzino A95 vidutinė kaina be mokesčių padidėjo 34,4 proc., o dyzelino 51,4 procento. Lietuvos degalų mažmeninė kainodara nėra reguliuojama, o mokestinių dedamųjų dalis galutinėje kainoje sudaro apie 48 procentus.

Visuomenėje atkreipiamas dėmesys į tai, kad jei naftos kaina pakyla, degalai degalinėse brangsta beveik iš karto, nors jie įsigyti anksčiau. Tačiau kai naftos kaina krenta, kainos degalinėse taip greitai nemažėja. Tai struktūrinė rinkos savybė, kurią galima sušvelninti reguliacinėmis priemonėmis.

Galime rasti unikalių kuro maksimalios kainos mechanizmų pavyzdžių Vakarų Europoje. Vienas daugiamečių mechanizmų, kuris veikia Belgijoje nuo 1974 m. (kaip atsakas į tuometinę naftos krizę), pasižymi tuo, kad ne kažkuriam ilgesniam periodui nustatoma maksimali kaina kurui mažmeninėje prekyboje, o ji nustatoma kiekvieną dieną paskirto viešojo subjekto pagal sutartą metodiką. Atsižvelgiama į naftos kainą rinkose, į kuro logistikos ir saugojimo kaštus, maržas ir kitus kriterijus¹. Valstybės biudžetas dėl šio mechanizmo taikymo nepatiria sąnaudų.

Lenkijos Parlamente 2026 m. kovo 27 d. priimtas pokytis, kuris numato maksimalias oficialias benzino ir dyzelino kainas. Pagal pokytį – maksimali degalų kaina bus nustatoma sudedant vidutinę didmeninę degalų kainą, fiksuotą 0,30 Lenkijos zlotu (0,0702 euro) už 1 litrą, skirtą padengti mažmeninės prekybos operacinėms sąnaudoms, ir pridėdant degalų mokesčius.

Maksimali kaina bus skelbiama kasdien energetikos ministro pranešimu ir įsigalios kitą dieną po paskelbimo. Jei pranešimas bus paskelbtas prieš nedarbo dienas, kaina galios iki artimiausios darbo dienos. Mechanizmo dėl maksimalių kainų įvedimas priderintas prie kuro mokesčių sumažinimo (siekiant maksimalios naudos vartotojui).

¹ <https://economie.fgov.be/en/themes/energy/energy-prices/maximum-prices-petroleum>

Taip pat ir kitos ES valstybės narės, reaguodamos į išaugusių naftos kainų krizę ir siekdamos sumažinti kainų kilimo poveikį ekonomikai, imasi tam tikrų reguliavimo ir kitų priemonių.

Lietuvai pasirinkti laikiną maksimalios degalų kainos modelį, iš dalies panašų į daugelį metų veikiančią Belgijoje ir neseniai įvestą Lenkijoje, svarbu dėl šių priežasčių:

1) siekiant glaudžiau susieti reikšmingus naftos kainos pokyčius globaliose rinkose (naftos kainai reikšmingai augant arba krentant) ir (arba) degalams taikomų mokesčių pokyčius su galutine degalų kaina vartotojams;

2) jeigu mažinami kuro mokesčiai – turi būti mechanizmas, kuris užtikrintų, kad kuro mokesčių sumažinimo nauda visa apimtimi pasieks vartotojus.

Įstatymų projektų tikslas – nustatyti degalų (variklių benzinas ir dyzeliniai degalai) didžiausių galimų kainų vartotojams nustatymo mechanizmo taikymo aplinkybes, įgyvendinančias ir kontroliuojančias institucijas, nefasuotais naftos produktais prekiaujančių subjektų atsakomybes ir didžiausių galimų degalų kainų vartotojams apskaičiavimo tvarką.

2. Įstatymų projektų iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymų projektus inicijavo Lietuvos Respublikos Prezidentas. Įstatymų projektus parengė Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos Ekonominės ir socialinės politikos grupė.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami įstatymų projektuose aptarti teisiniai santykiai

Šiuo metu galiojantys įstatymai nenumato galimybės valstybei nustatyti didžiausių galimų degalų kainų vartotojams.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Didžiausių galimų degalų kainų vartotojams nustatymo mechanizmo įstatymo projekte reglamentuota tvarka leisti nustatyti didžiausias galimas degalų kainas vartotojams. Šių ribų turės nepažeisti fiziniai ir juridiniai asmenys, kuriems išduoti leidimai verstis mažmenine prekyba nefasuotais naftos produktais.

Konkrečioje prekybos vietoje (degalinėje) kainos gali būti mažesnės už įstatyme numatytas apskaičiuotas didžiausias galimas degalų kainas vartotojams (bet ne didesnės).

Didžiausių galimų kainų vartotojams nustatymo mechanizmas būtų aktyvuojamas ir nustatoma jo taikymo trukmė Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu, atsižvelgiant į reikšmingus degalų kainų vartotojams svyravimus ir (arba) mokesčių, taikomų degalams, pokyčius.

Didžiausias galimas degalų kainas vartotojams, galiojančias kitą dieną, apskaičiuotų ir kiekvieną dieną skelbtų Lietuvos Respublikos energetikos ministras, kai yra aktyvuotas didžiausių galimų kainų vartotojams nustatymo mechanizmas.

Didžiausios galimos degalų kainos vartotojams būtų apskaičiuojamos pagal formulę:

Didžiausia galima degalų kaina vartotojams = $N + M + K + Akc + PVM$, čia:

1) N – „Platts“ indekso „Brent“ rūšies naftos dienos kainos dedamoji, išreikšta euro centais už litrą;

2) M – paskutinių 12 mėnesių vidutinė bendroji marža prekyboje degalais, apimanti naftos perdirbimo, biodegalų įmaišymo, logistikos, su degalų prekyba ir produkto pateikimu galutiniam vartotojui susijusias sąnaudas, išreikšta euro centais už litrą;

3) K – koreguojantis dydis, sudarantis galimybę pirmame ir antrame punktuose apskaičiuotų rodiklių suminį dydį pakoreguoti iki 5 euro centų už litrą degalų apimtimi, įvertinus degalų pasiūlos ir paklausos veiksnius;

4) Akc – akcizai, išreikšti euro centais už litrą;

5) PVM – pridėtinės vertės mokestis, skaičiuojamas nuo degalų kainos su akcizu, išreikštas euro centais už litrą.

Fiziniams ir juridiniams asmenims, kuriems išduoti leidimai verstis mažmenine prekyba nefasuotais naftos produktais, nesilaikant pagal įstatymo tvarką apskaičiuotų didžiausių galimų degalų kainų vartotojams, būtų skiriama viena iš šių sankcijų:

1) įspėjimas;

2) bauda iki 50 tūkstančių eurų;

3) leidimo galiojimo sustabdymas arba panaikinimas.

Sprendimą skirti baudą fiziniams ir juridiniams asmenims, kuriems išduoti leidimai verstis mažmenine prekyba nefasuotais naftos produktais, priimtų Valstybinė energetikos reguliavimo taryba.

Lietuvos Respublikos energetikos įstatymo projekto pakeitimais papildytos VERT ir Lietuvos energetikos agentūros funkcijos, atliepian Lietuvos Respublikos didžiausių galimų degalų kainų vartotojams nustatymo mechanizmo įstatymo projekte numatytas naujas funkcijas.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimtų įstatymų pasekmės ir kokių priemonių reikia imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus įstatymų projektus, neigiamų pasekmių nenumatoma.

6. Galima priimtų įstatymų įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priėmus įstatymų projektus, įtaka kriminogeninei situacijai, korupcijai nenumatoma.

7. Galima priimtų įstatymų įtaka verslo sąlygoms ir plėtrai

Priėmus įstatymų projektus, įtaka bendrai verslo aplinkai pagerės (bus objektyviau nustatomos kuro kainos naftos kainų krizių periodais).

8. Įstatymų projektų atitiktis strateginio lygmens planavimo dokumentams

Įstatymų projektai neprieštarauja strateginio lygmens planavimo dokumentams.

9. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus įstatymų projektus, reikės priimti poįstatyminius teisės aktus.

10. Įstatymų projektų atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams ir įstatymų projektų sąvokų ir jas įvardijančių terminų įvertinimas Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymų projektai parengti laikantis Valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimų ir atitinka bendrinės lietuvių kalbos normas.

11. Įstatymų projektų atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir ES teisei

Įstatymų projektų nuostatos neprieštarauja Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis, ES dokumentams.

12. Įstatymams įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai ir terminai

Bus rengiami atskiri įgyvendinamieji teisės aktai.

13. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymams įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti (pateikiami prognozuojami rodikliai einamaisiais ir artimiausiais 3 biudžetiniais metais)

Įstatymo pakeitimai prisidės prie ekonomikos stabilumo, papildomos išlaidos nenumatomos.

14. Įstatymų projektų rengimo metu gauti specialistų vertinimai, rekomendacijos ir išvados

Iki įstatymų projektų pateikimo buvo teikti vieši komentarai, remtasi tarptautine Belgijos ir Lenkijos praktika.

15. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia įstatymų projektams įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno „Eurovoc“ terminus, temas bei sritis

„degalai“, „didžiausios galimos kainos“

16. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Lietuvos Respublikos Prezidento vertinimu, siūloma priemonė yra svarbi atliepiant vartotojų interesus ir siekiant įvesti daugiau objektyvumo į kuro kainų nustatymą naftos kainų krizių periodais, mažinant netiesioginius kuro mokesčius.
